

BOEKGESCHIEDENIS

T. Bijvoet, P. Koopman, L. Kuitert, G. Verhoeven (red), *Bladeren in andermans hoofd. Over lezers en leescultuur* (SUN, Nijmegen 1996) 365 blz., prijs f49,50.

In het najaar van 1994 werd er in Baarn een congres georganiseerd over het boek-historisch onderzoek in Nederland. De bijdragen aan het congres zijn gebundeld in dit boek. *Bladeren in andermans hoofd* is bedoeld als voorbode van een integrale geschiedenis van het Nederlandse boek. Over de problemen die zo'n integrale geschiedenis met zich mee brengt licht David McKitterick een tipje van de sluier op. Hij baseert zich daarbij op zijn ervaringen bij de voorbereiding van de Engelse variant die in zeven delen zal gaan verschijnen. Je moet het onderwerp afbakenen in tijd en in gebied, je moet definiëren wat je precies onder een boek verstaat en je moet onderzoek doen naar de lezers.

Een voorbeeld van dat laatste is de bijdrage van Paul Hoftijzer over het leesonderzoek in Nederland over de periode 1700-1850. De conclusie van het hoofdstuk is dat de studie van de leescultuur weliswaar laat van start is gegaan, maar dat er nu wel veel onderzoek tegelijk wordt gedaan, naar verschillende aspecten: de lezers, het gelezene, de wijze waarop wordt gelezen. Blijkbaar is het boek- en leeshistorisch onderzoek deel gaan uitmaken van de cultuurgeschiedenis.

Enkele andere bijdragen zijn hier voorbeelden van, zoals het onderzoek naar de liedboekjes in de Gouden Eeuw van Louis Peter Grijp. In de 17e eeuw heeft in de Republiek een rijke zangcultuur bestaan. Uit inventarisatielijsten van boekhandels blijkt niet alleen dat er verschillende boekjes in verschillende prijsklassen bestonden, maar dat elke maatschappelijke groepering z'n eigen soort boekjes had.

Tenslotte wil ik hier nog de bijdrage van Gerard Rooijackers noemen, die geprobeerd heeft om de betekenis te achterhalen die aan prenten werd gehecht. Zo heeft hij getracht een verband te leggen tussen schrift, beeld en mondelinge overdracht. En hiermee zijn we weer terug bij de problemen die McKitterick heeft aangegeven over het afbakenen van het onderzoeksterrein. Dat men daar nog niet helemaal uit is doet de neerslag in dit boek vermoeden.

Mede doordat het een congresbundel is, zijn de diverse bijdragen nogal verschillend van niveau en onderwerp. Bovendien zijn ze niet allemaal even toegankelijk geschreven zodat het boek, ondanks de schitterende illustraties en opmaak nu niet direct een geschenk aan de hedendaagse lezers is.

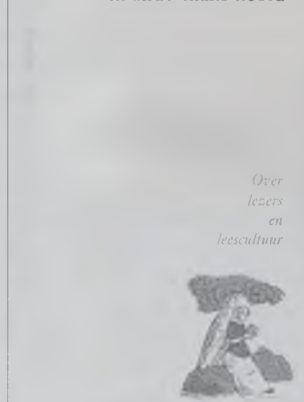
Jos Trippenree

REISBOEK

Gaston van Camp, *Landschap met goden. Reizen door klassiek Griekenland* (Atlas, Amsterdam/Antwerpen 1996) 223 blz., prijs f36,90.

Wat is er treuriger dan het dia- of video-avondje, waarop

Bladeren in andermans hoofd

een gastheer probeert zijn reissensaties te delen met zijn bezoekers? De visite kijkt met beleefde interesse en hoopt dat de voorstelling gauw over is. Gaston van Camp kon het niet laten ons deelgenoot te maken van zijn Helleense reisimpressies. Uit de achterflaptekst en uit verwijzingen in het boek zelf maken we op dat hij een VUT-tend Belgisch geschiedenisleraar is, nog vitaal genoeg om op stap te gaan met zijn vrouwelijke kompaan M. J.. (achter wie wij wel Marie-Josée, aan wie het boek is opgedragen, mogen vermoeden). Hij ging naar de bekende oorden: Mykene, Delphi, Olympia, Sparta, Epidauros en Athene. Iets meer buiten de begane paden liggen Ithaka, het schiereiland Mani, Thessaloniki en de Olympos, waarmee de schrijver het boek en zichzelf een soort apotheose geeft.

Landschapsbeschrijvingen, persoonlijk verwerkte informatie uit reisgidsen, beschouwingen over geschiedenis en anekdotes wisselen elkaar af. Als echte leraar wil Van Camp terloops veel informatie kwijt. Zo horen we in een tussenzinnetje dat we het alfabet aan de Grieken te danken hebben, maar niet integraal. Het gaat om de zeer vroege inscripties op Thera, die een homoseksuele inhoud hebben: "Is het geen plezierige gedachte dat de oudste Griekse teksten in het alfabet dat wij nog altijd, *met kleine wijzigingen*, gebruiken, de zinnelijke liefde verheerlijken?" (32; cursivering van mij).

In het algemeen heeft Van Camp zich zeker goed gedocumenteerd. Alleen trof ik op de verder onbekende Romeinse keizer Herodes Atticus aan (131) en Mecklenburg-Schwerin, waar Schliemann werd geboren, ligt echt niet in Zuid-Duitsland (36). Het Areopoli van bladzijde 156 heet iets verderop Aeropoli: alleen schoolmeesters ergeren zich aan zulke kleinigheden.

Ik las het boek aan de vooravond van een bezoek aan Griekenland met de bedoeling mijn eigen kennis en indrukken te verversen. De dagen erna zou ik aan Europese scholieren hun eerste Griekse ervaring gaan geven, op de derde Zomerschool van Euroclassica. Van Camp heeft mij echter niet weten te inspireren. Daarvoor staat hij zelf te veel in beeld en valt de lezer lastig met pseudo-diepzinnige bespiegelingen over het wezen der geschiedenis (zoals op p. 154/155), en met obligaatscheld op het massatoerisme. Zelf reist hij uiterst decadent met een camper door Hellas! Het meest irriteert echter de overdadige stijl - nu begrijp ik wat de Volkskrant-recensent van Van Camps Anatolisch reisboek bedoelde met 'uitbundig'. Huizen liggen niet zo maar naast elkaar, nee ze schurken zich tegen elkaar of kruipen "*als jonge wolven dicht tegen elkaar*" (68). Als bij een studentenwerkstuk heb ik mijn potlood gehanteerd om alle rococo aan te strepen: "*vibrerende horizon*" (30), "*bezigheden zijn stilaan opgedroogd*" (157, een contaminatie met bestaansbronnen die opdrogen?), "*je moest stevig in je sandalen staan*" (een flauwiteit die twee keer wordt gedebiteerd op dezelfde bladzijde - 293). Van Camp ziet ook rare dingen in Hellas: "*In het groen staan overal, als ludieke kleurtoetsen, de likkende, donkergroene vlammen van cipressen*" (44). Op pagina 72 "*tekenen*" dezelfde cipressen "*hun donkere komma boven eiken en olijfbomen uit*". In het zwart geklede vrouwen met boodschappentassen zijn "*bewegende zwart-witfoto's*" (58). "*Op de kade staat een zwarte inktvlek, de pope...*" (74).

Met dezelfde zucht van verlichting waarmee ik de deur dichttrek na een vervelende dia-avond bij een kennis, heb ik Van Camps reisboek tenslotte dichtgeslagen.

Anton van Hooff